

sabb forrása, hogy hősei szemével tudja felvázolni a világnak azt a darabkáját, melyekben ezek a hősök élnek. Ez persze nem azt jelenti, hogy nincsenek kevésbé sikerült vagy félresikerült novellák a kötetben. Miért nem ragad meg például a *Hűsz perccel zárás előtt* vagy *A hatyú halála*? Mert a novella nem öntörvényeit, hanem külső — mondjuk pszichológiai — törvényszerűségeket követ.

A kötet egészében mégis jó összefogla-

ló és jel, mely kitűnő olvasmány és jelentős útmutató Örkény olvasóinak. Saját hangja van, melyet talán odasorolhatnánk Mátyás vagy Déry groteszkjei mellé, de ez mégis más. Az erjedés valahol az író alkotóműhelyében folyik. Írásai, melyeket fölvet a kötetbe, a maguk nemében mind letisztult alkotások, határozott körvonalai vannak. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1966.*)

PÁLYI ANDRÁS

A REGÉNYCIKLUS ZÁRÓDARABJA

GYÓRY DEZSŐ: TŰZVIRÁG

Az ember sorsa a születés előtt kezdődik: a történelemben. Ezért éljük át szívesen a *hoggy volt* izgalmát. A *miért lett így* kíváncsisága furdal. Ez vezette az írókat a múltat faggatni, ez az, ami magyarázza is egyfelől Győry Dezső történelmi gyökerű regényciklusának szép sikerét.

A késői osztálytársadalmak természetének egyik mellékhatása a nemzet és a nép fogalmának elkülönülése. Fokozottabban jelentkezett ez nálunk egy elavult uralkodó osztály vezetőszerpe folytán. Ma már világos, hogy nincs külön nemzeti érdek és népi érdek. Történelmünk folyamán azonban e kettő legjobb esetben is csak párhuzamosan haladt, soha nem egy mederben. Sommásan: e feszültség ábrázolására épül, és a történelmi fejlődéssel egybevetve igyekszik szintézist teremteni Győry „virágciklusa” (*Viharvirág, Sorsvirág, Tűzvirág*).

A ciklus darabjai, így a nemcsak terjedelmét tekintve hatalmas *Tűzvirág* is, teljesen autonómnak tekinthetők. Meséje a kiegészítés korától halad a Tanácsköztársaságig. Fókuszában az első világháborút megelőző korszak, illetve a háború áll. Csak perspektívikusan lehetne első szocialista forradalmunk regényének is nevezni.

Az író átgondolt szerkesztését dicséri, hogy e szakadékokkal szabdalta korszakon át töretlen, szigorú logikával vezeti hősét, ifjabb Kalla Mihályt a történelmileg adott, egyedül helyes cél felé. Ez az egyensúly-koncepció teszi — érzésünk szerint —, hogy hol több, hol kevesebb korhangulat szüremlik be a műbe. Így a Tanácsköztársaság reményben izzó nehéz napjainak mozgalmassága viszonylag visszafogott ábrázolást nyer, míg a látzólag nyugodt „béke-kor” festése igen eleven. Az eljárás művészi szempontból indokolt, hiszen a főhős jellemének fejlődésére a megelőző korszak gyakorol döntő befolyást, nem a nagy sorsforduló. Kalla Mihályt már megtalálta becsületé-

hez méltó helyét, meglelte harcát, egyéni boldogságát. A történelem iránya változhat, ő maga nem.

A közfelfogás szereti az első világháborút derült égből jött mennykőnek tekinteni. Győry érdeme, hogy megmutatja a viharfelhőket, leleplezi a magyar fiók-imperializmus frázisokkal kendőzött igazi arcukat, okát adja a népi háborúnak. Kellék-tára különösen gazdag alakokban: emberek, farkasok, hiénák kelnek életre tolla alatt. A győztes kapitalizmus varázslója a pénz, a beteg feudalizmusé a rang. Ki melyiknek és mennyire kerül büvkörébe, az szabja meg, ki marad tisztá, ki lesz aljas, kit kell gyűlölni, kit kell szítani. Idősebb Kalla Mihály a mérce: tőle vannak elevenebb figurák, de nagyobb jellem egy sem. Bem apó hadnagya negyvennyolc eszméjét olyan következetességgel képviseli, hogy maga is mellé magasztosul. Rendkívüli ember, szabálytalan kapitalista: inkább vállalja a csődöt, minthogy szegény munkásemberek pénzén mentse magát. A létra alsó fokán a pénz jármába zúllott cinikus gyilkos, Rámósy Kálmán áll. Közük a kevésbé jó és gonosz alakok. A Fáy családot az üres rangkórság mészelyezi, Rámósy Tivadart a pénzimádát. Rubinyinak meg mindegy: amelyik éppen elérhető. És ők vezetnek, irányítanak. Ők nyüzsögnek a Parlamenttől a redakciókig. s forognak a politikai széljárásnak megfelelően.

A munkásosztályt Töréki nyomdász és Pokorágyi mérnök képviselik. Nem teljes proletáröntudattal, de hibátlan becsülettel. Az értelmetlen háború számtalan borzalma körülöttük csapja ki a társadalom haladó elemeit, a szerveződő munkásságot, a radikális falusi és városi értelmiséget. A ranglétrán lassan lefelé, de emberségben egyre följebb jutva érkezik hozzájuk ifjabb Kalla Mihály is, Bem apó hadnagynak végső öröme. Negyvennyolc legtisztább szelleme így oltódik

az érlelődő új, magasabb rendű forradalom eszméibe; ekkor nyer valódi társadalmi rangot az emberséges ember.

Ezt a hatalmas anyagot a főhős életútja, három szerelmének története fogja egybe. Jellemzően a regény eszmeiségére: Kalla Mihály először Fáy Mária szeretője, később Mária titkolt féltestvérének polgári szemmel szerencsés férje, de a szerelemben való megnyugvást az egyenrangú társ, Töréki Ilu jelenti számára. Győry kiváló jellembrázolóinak bizonyul azáltal, hogy hőse egyénisége, magánélete és társadalmi cselekvése között mindig fenntartja a harmóniát. Ebből az írói módszerből következik, hogy a regény más szereplői is hihetők, fejlődésük társadalmi létüktől függő, s a történelem kohójában formálódik jellemük véglegesé. Még öreg Kalla Mihály is nemesedik, mint a palackba zárt óbor.

Győry stílusa, nyelve friss, lendületes, erőteljes. A regény robusztus külseje el-

lenére is gyors ritmust diktál. A végig érdekesítő monumentális műnek — talán éppen terjedelme miatt — javára vált volna viszont, ha a háborúval foglalkozó fejezetekben nagyobb tömörítésre törekszik az író.

A *Tűzvírág* Kalla Mihály életének, eszmélésének rajza. De nemcsak az övé. Életrajza a soknemzetiségű monarchia agonizálásának is. Kiáltó ellentmondások kozmikus konfliktusa lép színre a pusztulást hozó háborúban, hogy végül is utat törjön magának az igazság. Győry egyének és népek sorsában mond bátor, helytálló ítéletet, alapos elemzéssel mutatva rá, mi a jövő: szocializmus internacionalista alapon. Munkájának ez az értelme, ebben rejlik a mának szánt, legfőbb tanulság. (*Magvető Könyvkiadó 1966.*)

LOVRITY ENDRE

DOKUMENTUMÉRTÉKŰ KIADVÁNYOK — HIBÁKKAL

KUBINYI FERENC: SIRATNI CSAK HAZÁT LEHET

A szerző, aki az elmúlt években Krénusz János mártírhalált halt somogyi pedagógus életének regényes feldolgozásával (*Egy ballada története*) tette nevét ismertté a Magyar Tanácsköztársaság története iránt érdeklődő közönség körében, most Latinca Sándor pályájának megrajzolására vállalkozik, s munkájában diákkorától követi nyomon hőségének útját. A kétségtelenül nem csekély feladat vállalásáért csak elismerés és dicséret illetheti a szerzőt, s munkáját is az elismerés hangján méltatnánk, ha azt a szerző nem mint alapadataiban történelmileg is hiteles, „könyvtárakban, levéltárakban és idegen országokban” végzett kutatómunka és dokumentumok alapján írott műként ajánlaná az olvasó figyelmébe, és sikerülne elkerülnie az alább elősorolt kínos tárgyi tévedéseket.

Ezektől már a mű első fejezete sem mentes, amelyben a szerző látható élvezettel számol be a diák Latinca kalandos odesszai útjáról. Leírása kétségkívül színes, csupán az a sajnálatos, hogy a források tanúsága szerint Latinca keleti útjára nem diákkorában, hanem jóval utóbb, az érettségi, az önkéntes esztendő és a tisztí vizsga után került sor, és ez alkalommal csupán Romániában és Törökországban fordult meg (Párttörténeti Intézet Archivuma, a továbbiakban: PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 —

B. 2112 V.). Oroszországba csak jóval később, 1918-ban jutott el, s ezúttal sem Odesszába, hanem Alexandrovba, ahol részt vett a munkások forradalmi mozgalmában (*Kommunista népevezérek egymás között. Levélváltás Kun Béla és Latinca Sándor között Novák képviselő ügyében. Új-Somogy, 1919. szept. 24.*). Ugyanígy nem igazolható forrásokkal az írónak az az állítása sem, miszerint Latinca azért utazott volna Mittweidába, hogy ott ismerőse rokonánál állást vállaljon. Mint erről ő maga nyilatkozott, Mittweidába azért ment, mert el akarta végezni az ottani gépészeti és elektrotechnikai főiskolát, amit nehéz anyagi körülményei miatt nem valósíthatott meg. (PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 — B. 2112 V.). A szerző Latinca nyelvismereteként a németet, a románát, a franciát, a spanyolt és az olaszt említi, ezzel szemben a források a magyaron kívül csupán a németről és a románról tudnak. (PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 — B. 1456 III.). Az író szerint Latinca lelkes zenebarát volt, és „magas szálfá-egyenes alakja az Operaház előcsarnokában” gyakran volt látható. Nincs alapunk kétségbe vonni, hogy Latinca valóban szerette a zenét és az operákat, abban azonban már erősen kételkedünk, hogy „magas szálfá-egyenes” alakjában az Operaház közönsége gyak-